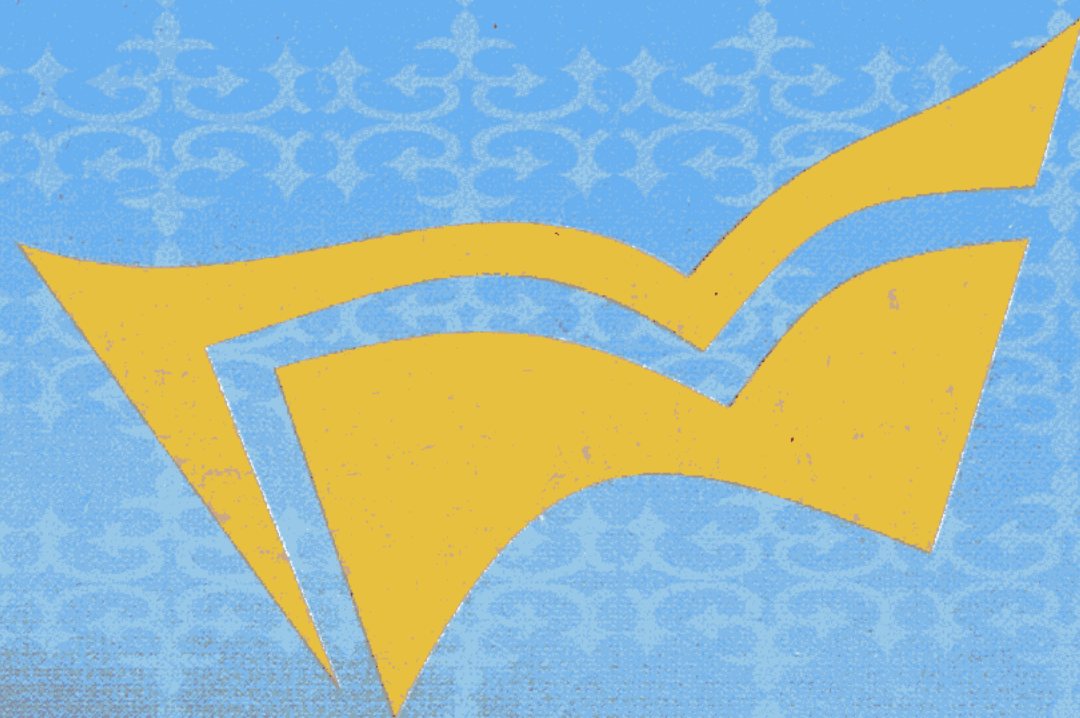

83.3(5к23)9431

А13

АБАЙ

МУРАСЫ -
ТІЛДІК ӨРІСТІҢ
НЕГІЗІ

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МӘДЕНИЕТ, АҚПАРАТ
ЖӘНЕ СПОРТ МИНИСТРЛІГІ
ТІЛ КОМИТЕТІ

Л.ГУМИЛЕВ АТЫШДАҒЫ ЕУАЗИЯ ҰЛТТЫҚ
УНИВЕРСИТЕТІ

АБАЙ МҰРАСЫ - ТІЛДІК ӨРІСТІҢ НЕГІЗІ

Халықаралық **ҒЫЛЫМИ** - теориялық
конференция материалдары

“Информ —А”
Алматы - 2005

ББК 83.3 Қаз

А 13

А 13 **Құрастырған** — Қарлығаш Ахаева.

Пікір жазғандар — Серік Негимов, филология ғылымдарының докторы, профессор;

Гүлбану Әмірова, филология ғылымдарының кандидаты, доцент.

Редакция алқасы:

А. Егеубай, З.Ерназарова, Т.Жұртбай, Д.Қамзабекұлы, Д.Қыдырәлі, М.Мырзахметұлы, Б.Омаров (төраға), С.Серғалиев, Ж.Сарбалаев, Т.Бағашарова (жауапты шығарушы)

АБАЙ МҰРАСЫ — ТІЛДІК ӨРІСТІҢ НЕГІЗІ. *Халықаралық ғылыми-теориялық конференция материалдары. — Алматы "Информ-А", 2005 — 368 бет*

ISBN 9965-27-929-2

Бұл жинаққа 2005 жылғы 10 қыркүйекте Астана қаласында өткен "Абай мұрасы — тілдік өрістің негізі" атты халықаралық ғылыми-теориялық конференцияның материалдары топтастырылды.

ББК 83.3 Қаз

А 4603020102
00(05)-05

© "Тіл комитеті"., 2005

© "Информ-А". 2005

ҚҰТТЫҚТАУ СӨЗ

2005 жыл - халқымыздың ұлы ақыны, ұлт әдебиетінің классигі, қазіргі қазақ әдеби тілінің негізін салушы - Абай Құнанбайұлының 160 жылдық мерейтойымен ерекшеленіп отыр. Абай - әлемдік тұлға. Абай есімі адамзат ойының ала көрнекті алыптарының қатарында үкіл әлемге әйгілі болып отыр. Ол өз халқының мұң-мұқтажын, мәдениетін, қоғамдық-философиялық мәселелерінің көркемдік ізденістерін жаңа сапаға көтерген жан.

Абай - қазақ халқының тарихи көшін ілгері бастаушы, ой-пікірлерінің шеңберін кеңейтуші ретінде ұлттық болмысымызға дара біткен жарық жұлдыз. Абай тағлымы оның даналығында, Абай даналығы оның даналықпандық ойлары мен парасатты сөздерінде, Абай парасаттылығы оның ағартушылық ой-түйіндерінде, ал ұстаздық ойларының асқар белесі өл тәрбиесінде деп білемін.

Осы орай да, Тіл комитетінің ұйымдастырып отырған осы салиқалы жиынға еліміздің кернекті әдебиет, мәдениет және ғылым қызметкерлерімен бірге шетел ғалымдарының, Парламент депутаттары, қоғам қайраткерлерінің де қатысуы Абай сияқты ұлы ақынның, кемеңгер ойшылдың асыл мұрасын насихаттаудың өрісін кеңейтіп, әлем халықтарының рухани игілігіне айналдыруда одан әрі ықпал етеді деп сенемін.

Есетжан ҚОСЫБАЕВ,

Қазақстан Республикасының

Мәдениет, ақпарат

және спорт министрі

160
ЖЫЛ

*Бауыржан ОМАРОВ,
Қазақстан Республикасы
Мәдениет, ақпарат және спорт
министрлігі Тіл комитетінің
төрағасы, филология
ғылымдарының докторы,
профессор*

АБАЙ МҰРАСЫ МЕН БҮГІНГІ ТІЛ МӘСЕЛЕЛЕРІНІҢ САБАҚТАСТЫҒЫ

Бүгін біз 160 жылдығын тойлап отырған ұлы Абай рухани саланың қай түріне де көшбастаушы бола алады. Бұл — даусыз ақиқат. Абайдың ұлылық формуласы ойды оятатын, көңілді қозғайтын мәселелердің бәрін де шешеді. Тығырыққа тіреліп, шығар жол таппай қиналғанда әр нәрсені қарманып, таяныш таппай, ақыры қара шалдың қалдырған мұрасына жүгінетініміз сондықтан.

Бұл жиынды біз Абай мұрасының тіл мәселелерімен төркіндестігіне арнадық. Ақын зерделеген толғауы тоқсан қызыл тілден шыққан сөз тек ұлт тілін білетіндердің ғана қадір тұтатын қастерлі нәрсесіне айналып тұрған шақта осы мәселені Абай танымы, Абай тағылымы арқылы саралап көргенді жөн санадық.

Қазір тілге деген көзқарастың тірілген заманы. Тілді тіліне тиек етпейтін адам жоқ. Бұл мәселе дамылдамас додаға, көнтерілі көкпарға айналғалы қашан. Бірақ, тек ұлт бесігін тербеткендер ғана ақ тер, көк тер болғанымен, Абай айтқандай, тіл жүректің айтқанына көнбей тұр. Бас-басына өңкей қикым болғандардың көбісі тілден қалған. Тілден қалған соң Абайды аудармадан оқып рахат табады. Аудармадан оқыған соң түпнұсқадан оқудың түпсіз тереңдігін, ғажайып ғибратын сезінбейді. Соларға біреу “тіл білмейсің” десе, онша намыстанбайды. Ал “Абайды оқымапсың” десең, қылғынып өле жаздайды. Тіл білмеу мен Абайды танымау дегеннің бір-ақ нәрсе екенінің байыбына бармайды. Ендеше, Абайды оқымағандығын бетіне басу арқылы тіл білмейтіндерді тәлтіректетуге болады.

Олардың Абайды оқымағаны үшін әзірге оянықырап тұрған намысын тілді білмегені үшін де ұялатындай етіп қамшылау керек. Аударманың шебері Абай атамыз ұрпағына мұрасын аудармадан оқысын деп қалдырған жоқ қой. Демек, бұдан түйетін алғашқы түйініміз, Абай мұрасы — тілітұтыққандардың ұлттық иммунитетін оятатын күдіретті құрал.

Бар қазақты шартты түрде, ақын жырындағыдай мемлекеттік тілді білетіндер деп, мемлекеттік тілді білмейтіндер деп, екіге бөлмей-ақ қояйық. Бірақ, өз тілінде өмірбаянын оқи алмайтын туыстарымызды тек аяудан басқа амал жоқ. Өйткені, олар Абайды танымайды. Ал ұлы Абай бүгінгі тілсіздерді танып өткен, танытып кеткен. "Сіз "Абай жолын" оқыған жоқсыз ба, онда ештеңе де оқымағансыз", - деген Альфред Курелланың сөзінің сәл өңін өзгертіп, "Сіз Абайды оқыған жоқсыз ба?" десек, кеудесіне нан піскен талай адам үнсіз қалар еді. Демек, тіл білмеудің бар қасіреті — Абайды білмеу. Алты аудармашы немесе тоғыз тәржімашы қатар отырып қай тілге қотарса да, Абай шыңы ешқашан алдырмайды. Ендеше, қазақ Абайды қазақша оқу керек. Сонда ғана Абайдың қазақы күрсінісі құлаққа келмек. Қазақ жаппай қазақша үйренгенде ғана Абай қазақтың бар баласына құшағын айқара ашады. Бұл — Абай мұрасы міндеттейтін келесі тұжырым.

Тілдің тамырына біз сұққан отарлау дәуірінің болмысын, зорлықшыл жүйе пейілін өзгерткен замана адамдарының кескін-кейпін Абайдан артық айшықтап айтқан ақын жоқ. Абай ішкі қырындысына дейін суреттеген кеспірсіз қоғамдағы бірқатар бейнелер өңін өзгертпеген күйі күні бүгінге дейін жетті. Ұлы ақын түр-сипатын аңғартқан "Ішкі — залым, сырты — абыз" ел азаматтары. "Пайда деп, мал деп туар ендігі жас, Еңбекпен теріп сатып түзден жимас". — деп сықнытын танытқан, жаздыкүні найзағайға нан пісіріп, қысты күні қар сатып, қаражат жинаған, жан қинамай мал тапқан кәсіпкерлер, "Күлмендеп келер көздері, қалжыңбас келер өздері", — деп сипатталған қазіргі заман жастарының біразы мемлекеттік тілге пысқырып та қарамай тұр. Пәленбай ғасырда, өз тілін ұмытып, негізінен ажыраған, ниеті дұрыс, бірақ тілі құныс ұрпақтың бой көрсететінін ұлы ақын қапысыз болжаған тәрізді. Жаһандану әлеміне ала қашқан зымырандардың жалына жармасып, алға

ұмтылған, рухы жыртылған, тілі қырқылған бүгінгі буынға Абай разы бола қояр ма еді. Он тоғызыншы ғасырдағы отарлау саясатының сілемдері жиырмамыншы ғасырдың аяғына дейін жон арқасын көрсетіп келсе, сол саясаттың салқыны тиген кейбір құбылыстар жиырма бірінші ғасырдың табалдырығынан бізбен бірге аттады. Абай мыңмен жалғыз алысса, қазір тіл білетін қазақ тіл білмейтін қазақпен күнде арпалысып жүр. Бір ғажабы, алдыңғысының үні әлі де өктемдеу шығады. Кейінгісінің де даусы зорайып, қатары көбейіп, беттескеннің бетін кайырып келеді. Әрине, ел ішінде орысшасы орысты жаңылдыратын, қазақшасы талайды табындыратын қазақтар да бар. Сондай-ақ қазақшадан басқа тілдің бәрінде жорғадай көсіліп, жыраудай жосылып тұрған қазақтар да жеткілікті. Алғашқылары азаймаса, кейінгілері көбеймесе, ұлттың ұлы мәдениеті ілгері баса бермек. Өз тілінді жетік біліп, өзге тілді жете үйренудің үлгісінің өзі — Абай. Абайдың тек-тұлғасы мен тіл-танымының арасында айырма жоқ. Оның болмысының өзі сананды сәулелендіріп, ұлтынды ұлықтап, тегінді танып, тілінді ту етіп көтеріп, тұғырға қондыруға міндеттейді. Ұлы акынның ұлағатты мұрасынан алар тәлімнің тағы біреуі осы.

Тіл тазалығы деген ұғымды салмақтап-саралауға Абай мұрасы өлшем бола алады. Қазір тілді әбден шұбарлап біттік. Электронды ақпарат құралдары тілдің намысын жыртуға да сөлін құртуға да айтарлықтай үлес қосып жатыр. Қоғамда күрші қалашықтаған ет сықылды ойдым-ойдым қазақы тірестері болғанымен негізінен орыс сипат алған қойыртпақ тіл үстемдік құрып тұр. Кітапты жастанып жатып оқыған ұрпақтың теледидар құшақтап өскен баласы тілдің мәйегін сүйегіне сіңіре алмай-ақ қойды. Сегіз ұлдың салмағын жалғыз өзі көтеретін Ерназардың Ертөстігін аяқ-қолы қатар қимылдайтын Әлімжан төбелескіш Ван Дамның бір бәшпайына айырбастамайтын балалар өсіп келеді. Бекежанды білмейтін, Джекки Чанды пір дейтін өрендер қаптап барады. Өздері осы заманғы өнердің жеті атасын меңгерген. Компьютердің құлағында ойнайды. Интернетке кіріп, ит арқасы қиянға барып қайтады. Өз үйінде отырып, өзге елдің оқуына түсе алады. Бірақ, өз тілін үйренуге келгенде самарқау. Тілге келгенде құдды бір Ұлтан құл мен Бадамшаның некесінен туғандай меніреу. Солардың себебінен

қазір қоғамда жас қазақтың жаргон тілі пайда болды. Бұл тілді пайдаланатындар өте көп. Ал Абай атамыз "Бөтен сөзбен былғанса сөз арасы" дегенді баяғыда айтқан. Ол тілдің нәрі қымыз, торі жайлау болған өз заманында тілдің тазалығына мән берген. Тазалықтың өзінен тазалық іздеген. Өз алдындағы мықты ақындар Шортанбай, Дулат, Бұқарлардың өлең-жырларына поэтикалық-эстетикалық тұрғыдан сын айтқан. Қазақ жырының хас шеберлерінің өлең өрімдеріндегі артық-ауыс жамау мен болар-болмас құрауды тіліне тиек етіп, жамауды білдірмеуді, құрауды ілдірмеуді көңілі қалаған. Соның өзін әйгілі үш ақынның мәнді мұрасының бағасы кемімейтіндей етіп жеткізген. Ұлт өлеңінің үш бәйтерегіне Абай абайлық биіктен қараған. Мұны Жұбановтан Жұмағали Ысмағұловқа дейінгі тегеурінді тілшілер мен әжептеуір әдебиетшілердің бәрі де айтты. Олай болса, тіл тазалығы үшін тайталаста Абайдың таным таразысын қуатты қару етіп ұстанғанымыз дұрыс.

Абай мұрасы — тіл игерудің ең үздік әдістемесі, дұрыс сөз құраудың, дұрыс ойлаудың өмірлік оқулығы. Өз тілінде ойлап, өзге тілде сайрау үшін де ғұлама ақынның ой-тұжырымдарының тереңіне үңілу керек. Абай күнсіздерге күн болмауы мүмкін, бірақ тілсіздерге тіл бола алады. Тек тұшынып оқуға талап қылса ғана. Бәрібір бізге Абайды қазақша оқи алмайтын қазақтың ішін мысық тырнап тұратын сияқты көрінеді. "Он өзгерісті" "он өзгеріс", "қара сөзді" "карасоз" деп айту кімге оңай тиіп жүр дейсің?

Қызыл тілдің әрлеп-әдіптеп шеберлікпен жасайтын өнімі — сөз. Сол сөздің қадірі туралы да Абай жеріне жеткізе айтты. Өзі өмірінде көрмеген неміс жеріндегі тау-тасты аударманың күдіреті арқылы қазақы кейіпке енгізген Абайдан бүгінгі тәржімашылардың алар тәлімі де көп. Абай Гете мен Крыловтың, Пушкин мен Лермонтовтың өлеңдеріне зерлі шапан жауып, өңіріне өмілдірік тағып берді. Және оны жарасатындай қылып жапты, үйлесетіндей қылып тақты.

• Абайдың:

Жүректе айна жоқ болса,

Сөз болмайды өңгесі.

Тыңдағыш қанша көп болса,

Сөз ұғарлық кем кісі, —

деген көңіл таразысының өлшемі санада саңылаудың болуын ғана емес, сөздің келісті, тілдің өрісті болуын да міндеттейді. Ұлы ақын айтқандай, жүрек кірсіз, тіл мінсіз болса, сөз атаулы көкірекке сәуле түсірмек. Тіл мәселесіндегі түйткілдерге жауап іздегенде Тіл туралы заңнан бұрын Абайдың қос томдығына қол созатынымыз да сондықтан.

Сәрсенғали ӘБДИМАНАПОВ,

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық

университетінің ректоры,

*Халықаралық жоғары мектеп академиясының академигі,
педагогика ғылымдарының докторы, профессор*

**АБАЙ МҰРАСЫ ЖӘНЕ ЕУРАЗИЯ
ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
МӘДЕНИ БЕЛЕСІ**

Қазақ халқы үшін Абай мұрасы - әрқашан рухани темірқазық. Өйткені, А.Құнанбайұлы шығармашылығы ұлт әдебиеті мен мәдениетінің сапалық кезеңін көрсетеді. Ақын мұрасын зерттеушілер мен насихаттаушылар көбіне-көп дара тұлғаны әдебиетші ретінде сипаттайды. Ал, жалпы қоғамға тигізген игі ықпалын және мәдениетті өрістетуге жасаған тарихи қызметін айналып өтіп жатады.

Университет - білім мен мәдениеттің ордасы. Ұлттық университет кез-келген елдің рухани жетістігін кешенді түрде оқып, зерделейді. Осы ретте Абай мұрасы Қазақстандағы университеттердің негізгі мәдени арқауы болуы - ақылға сыйымды құбылыс. Бұл мәселе кеңірек ой бөлісуді, пікір алмасуды қажет етеді.

Дана ақын замандастарына және кейінгіге айтқан бір өлең сөзінде:

Білімдіден шыққан сөз,
Талаптыға бол сын кез.
Нұрын, сырын көруге,
Көкірегінде болсын көз, -

дейді. Бұл сөз өскен, елдікті ойлаған азаматтарымыздың қай-

қайсысының болсын жүрегі мен санасында жатталып калғаны белгілі. Қазақстанда алғаш педагогикалық бағыттағы жоғары оқу орындары ашылған кезеңдерде Алаш қайраткерлерінің ақын Абайдың рухани мұрасына жиі жүгінгені жайдан-жай болмаса керек.

Абай:

Күн артынан күн туар,
Бір күн дамыл еткізбес.
Ой артынан ой қуар,
Желге мінсең жеткізбес, -

деп жазады. Осы бір үзіндіден тоқтаусыз уақыт пен тынымсыз қозғалыстағы адам ойының үздіксіз дамитыны, жетілетіні айқын аңғарылады. Абайдың олеңдері мен қара сөздері - кітап үшін жазылған құр нақыл емес, олар — өмір ағынының сипаты мен елесі, суреті мен пәлсапасы. Сол себепті де әрбір буын ақын мұрасына өзіндік таным-талғамымен қарайды. Өнегелі сөзінен қажетін алады. Ой астарына барлап, заманының келбетін бағамдайды.

Тәуелсіз Қазақстан Абай тұлғасын жан-жақты игеруге қам жасауда. Осы орайда негізгі салмақ білім саласына түсетіні белгілі. Республикамыздың жоғары оқу орындары қазіргі кезде арнайы оқу бағдарламасына Абайтану курсын енгізіп, ұлт ғұламасының еңбектерін зерттеп, насихаттау ісіне үлес қосып отыр. Солардың қатарында ХХІ ғасырдың оқу орны аталып кеткен біздің Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті де бар екенін мақтанышпен айтамыз.

Ақын Абай қазақ халқының баянды тағдырын ел аралық, мәдениет аралық байланыспен сабақтастырғаны мәлім. Бүгінгі күннің шындығында Қазақстан көп векторлы саясат ұстанып, Еуразия кеңістігінің орталығынан әлемдік мәдени достастық кеңістігінің орталығына айналуға жұмылып отырғаны айқын.

Баршамызға белгілі, Еуразия кеңістігінің басым бөлігін алып жатқан Кеңестер одағы тарих қойнауына еніп, келмеске кеткеннен кейін, оның орнына жаңа мемлекеттер ірге көтерді. Ондаған жылдар бойы бодандық қамытын киіп келген елдер егемендік алып, тәуелсіздіктерін тойлап жатты. Ата-бабамыз ғасырлар бойы арман еткен азаттыққа қол жеткізген қазақ халқы да осы тұста өзінің тәуелсіз мемлекетін құрып, көк байрағын

желбіретіп, әлемдік қауымдастыққа қадам басты. Тәуелсіздігі мүшел жастан енді ғана асқан еліміздің бүгінде әлем таныған іргелі елге айналып отырғанын көріп, тәубе дейміз.

Дегенмен, тәуелсіздік алған тұста қым-қиғаш қиындықтар жан-жақтан қыспаққа алғанда елдің ертеңіне сенбеушілер де табылды. Өйткені, тәуелсіздіктің алғашқы жылдарында бұрындары бір орталықтан басқарылып, әлеуетті қолданылуында экономикасы бір-бірімен кірігіп, бірігіп кеткен жүйеден шыққан балғын елдердің әлеуметтік - экономикалық ахуалысын көтермейтін жайда еді. Соның салдарынан тәуелсіздігін жаңа алған елдерде түрлі қиыншылықтар бас көтеріп, дағдарыс белең алды. Кеңестер одағына қарасты көпшілік елдердің басын біріктірген тәуелсіз мемлекеттер достастығы (ТМД) іс жүзінде жоспарлағанын орындай алмай жатты. Міне, осындай қысылтаяң шақта Еуразиялық Одақ идеясы туындады. Дәлірек айтқанда, Елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың 1994 жылдың 29 наурызында Мәскеу қаласына арнайы іс-сапармен барғанында М.В.Ломоносов атындағы Мәскеу мемлекеттік университетінің ұжымы алдында баяндама жасап, Еуразиялық Одақ құруды ұсынды.

Жалпы, Еуразия идеясы ХХ ғасырдың 20-жылдары орыс ойшылдары Н.Трубецкой, П.Савицкийлерден бастау алғаны тарихтан белгілі. Ал, университетімізге аты берілген танымал ғалым Л.Н.Гумилев бұл идеяны жаңа белеске көтеріп, Еуразия кеңістігін біріктіруде түркі халықтарының тарихи рол атқарғанын жан-жақты дәлелдеп берді.

Бұл - Еуразиялық түсініктің ғылыми жағы. Ал, халықтық рухани танымға келсек, Батыс мәдениетін игерген Ресейді үлгі тұтқан, пайдасына жақын, зарарынан қашық болуға шақырған Абай буынының еңбегі орасан. Абай, Шоқан, Ыбырайлардың зайырлы ұстанымы кейін Алаш тұсында Әлихан, Ахмет, Міржақып, Мұстафа бастаған зиялылардың әлеуетімен толыққаны - тарихи шындық.

Дегенмен, Елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың көтерген Еуразияшылдық идеясы м үлдемжаңа сипатта болды. 1994жылы М.В.Ломоносов атындағы Мәскеу мемлекеттік университетінде жасаған баяндамасында Нурсұлтан Әбішұлы тәуелсіз елдердің терезесі тең ынтымақтастығын ұсынды. Әуелі бұрынғы Кеңестік

республикаларды қамтитын бұл одақ Еуразия кеңістігіндегі елдердің қауіпсіздігі мен тұрақтылығын қамтамасыз етіп, экономикалық-әлеуметтік интеграцияға үндеді. Өйткені, өз сөзінде Елбасымыз: "Біз, бірінші кезекте Еуразия кеңістігінде тек ғаламданған интеграция құрамыз. Бұл, біздің елдер мен халықтардың мүддесіне қызмет ете алады. Бұл - түпкілікті қираудан қорғайтын жалғыз жол және болуы мүмкін геосаяси қақтығыстар мен әлеуметтік-саяси катаклизм үшін жалғыз кепілдік бола алады" деп, атап көрсеткен болатын-ды. Расында, Еуропа Одағы әлемдік деңгейге ұмтылу үшін аймақтық ынтымақтастықтың маңызын тәжірибе жүзінде көрсетіп берді. Сол сияқты, Еуразия Одағы идеясы экономикалық интеграция, табиғи ресурстарды пайдалану жолдары мен тасымалдау, халықаралық байланыс, терроризмге қарсы ортақ қауіпсіздік шаралары, экологиялық апаттың алдын алу сияқты мәселелерді басты нысана етіп алып, тәуелсіз мемлекеттердің тең құқылы достастығын жақтады. Іргені бекіте отырып, өрісті кеңейту болып табылатын бұл интеграцияда әр елдің ұлттық мүддесі мен мемлекетшілдік идеясы басты назарда болып, ешкім өзгенің салт-дәстүрі мен құқына қол сұқпайды. Сондықтан, Еуразиялық таным тар шеңберге сыймайды. Өйткені, Еуразия — аймақ тоғысуын, жер бедерін белгілеген жай қарабайыр сөз емес. Әр кезең, әр ел Еуразияға өз түсінігімен қарағаны сияқты тәуелсіз Қазақстан да бұл құбылысқа өзінше қарайды. Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың еуразияшылдық идеясында еліміздің менталитетіне жақын тазалықтың, ашықтықтың нышаны айқын көрінеді. Қазақстан томаға-тұйық ел емес. Сондықтан қазақ халқының бойында атам заманнан бар демократиялық негіз жаңа заманның әлемге ортақ биік құндылықтарымен ұштасуы керек деп сссптейміз. Еуразияшылдықтың бір аты - түптеп келгенде, мәдениет. Мұны бүкіләлемдік құбылыс болып саналатын жаһандану кезеңінде тәуелсіздік, мемлекеттік мүдде, ұлттық тұтастық және ұлттық құндылықтарды бәрінен жоғары қоя білген Елбасымыздың әрбір әрекетінен айқын аңғаруға болады. Сондай-ақ, "Мәдени мұра" сынды ұлттық құндылықтарымызды түгендейтін игі шаралар мен еліміздің ірге бекітіп, шекара жайын заң жүзінде шешіп алуы да сөзімізге дәлел бола алады. Осы орайда ерекше айта кетерлік жайт - қазақ елі тарихында

тұңғыш рет іргелес көршісі Ресеймен заң жүзінде ресімделген мемлекеттік шекараға кол жеткізді. Бұл - тарихи маңызы зор құжат болып табылады. Сондықтан, менің ойымша, келешекте Атлант мұхиты мен Тынық мұхитының арасындағы алып құрылықты және Батыс пен Шығысты өзара ынтымақтастыққа бастайтын Елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың "Еуразия Одағы" идеясы әлем жұртшылығы үшін жаңа бастама деуге болады.

Бұл орайда ХІХ ғасырдың күрделі кезеңінде тұрып, Батыс пен Шығыстың мәдени құндылығын тең меңгеруді ұсынған және оқып- игерген білімді адамзатты алалауға емес, біріктіруге жұмылдырған Абай мұрасының тарихи мәні арта түседі. Ол мұра жаңа заман ынтымақтастығының рухани іргетасы болып қала береді.

Жоғарыда айтып өткеніміздей, көптеген елдер тығырықтан жол іздеген тұста айтылған Президент Н.Ә.Назарбаевтың батыл ойы, тың идеясы сөз жүзінде қалып қоймады. Аймақтық қауіпсіздік пен ынтымақтастық мақсатын да туған Орталық Азия ынтымақтастығы, Кеден бірлігі, Шанхай бестігі, Еуразия ортақ экономикалық кеңістігі және тағы басқа қауымдастықтарды осы Еуразия Одағы шеңберінде қарастырған жөн. Сонымен қатар, Елбасы биылғы жолдауында Орталық Азия елдері Одағын құруды ұсынып отыр.

Осы ретте айта кетерлік жайт, еліміз егемендік алғалы бері алқалы жиындарда бой көрсетіп жүрген Елбасымыз қашанда бірлік, ынтымақтастық жайынан сөз қозғап, қазақ халқының бауырмалдығын, оның татулық пен бейбітшілікті қолдайтық сенім мен сүйіспеншілікті асқақтайтын дарқан мінезін әлемге паш етуімен келеді. Мәселен, тәуелсіздігімізді жаңа алған тұста Біріккен Ұлттар Ұйымының Ассамблеясында сөйлеген сөзінде "Келіңіздер, күшімізді біріктірейік, срікті ынтымақтастық қадамын жасап корейік, сөйтіп дағдарыстағы оңірлер мен дамыған елдердің проблемаларын шешу үшін барлық елдердің әскери бюджетінен бір пайыз берейік" деген Елбасымыздың оңтайлы ұсынысын біраз елдердің өкілдері тек 2001 жылдың 11 қыркүйегінде болған оқиғадан кейін ғана түсіне бастағандай. Сондай-ақ, әлемдік өркениеттер қақтығысына жол бермеу үшін жасаған қажырлы еңбектері, діннің сүйіспеншіліктің кепілі ретінде адамзат баласының тарихында алар орнын

корсету мақсатында ұйымдастырған дәстүрлі діндер мен конфессиялардың өкілдерін Астанаға жинап, басын қосуы, Еуразия кеңістігінде өзіндік орны бар екі қырғиқабақ мемлекет - Үндістан мен Пәкістанды өзара мәмілеге шақыру және тағы басқа игі іс-шаралар мұның жарқын айғағы іспеттес.

Осындайда абыз Абайдың:

Жүректің козі ашылса,
Хактың түсер сәулесі, -

деп жиі айтқан сөзін адамзат баласы ескерсе күба-күп болар еді. Біз де осы жолдарды қуаттай отырып, адамзаттық құндылықтарды қастерлеп, жұмыр жердің ортақ игілігі үшін жұмылған Қазақстанның болашақта Еуразия кеңістігіндегі алып елге айналарына толық сенім білдіреміз. Өйткені, әлемдегі тұрақтылық пен тыныштықтың сақталуы үшін аянбай тер төгіп келе жатқан Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың ерен еңбегін бүтінде әлем жұртшылығы мойындап, лайықты қабылдады.

Қазақстан Республикасының Президенті тарапынан ұсынылған идеялар біртіндеп шындыққа айналуда. Елбасымыздың Еуразия идеясының іске асқан тетіктерінің бірі ретінде бүгінде Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университеті бой көтеріп, еліміздегі іргелі оқу орындарының біріне айналды. Елбасының 1994 жылы жасаған "Еуразия Одағы" идеясынан араға екі жыл өткеннен кейін іргесі қаланған университет бүгінде Еуразия университеттер қауымдастығының мүшесі ретінде олемдік деңгейдегі өз орнын табуға ұмтылуда.

Мемлекет басшысының жарлығымен 1996 жылы құрылған Еуразия Ұлттық университетінің құрылысы Астанамен қатар басталды деуге толық негіз бар. 2002 жылы Наурыз мерекесіне орай университет студенттері мен оқытушы-профессорлар құрамы алдында сойлсген сөзінде Елбасымыз "Елорда Астанаға келгеннен кейінгі ең алдымен қозғаған мәселеміз - осы Еуразия университетін салу болды" деп, атап көрсеткен болатын.

' Еуразия кеңістігінің кіндігіне орналасқан Қазақстанның бас қаласы — Астанада бой көтерген университетов әйгілі ғалым, Еуразия идеясының белсенді жақтаушысы, түркі тарихының білгірі Л.Н.Гумилевтің аты беріліп, оның Еуразия университеті деп аталуында да үлкен мән бар. Оның үстіне, университет

жанынан орын алған М.В.Ломоносов атындағы Мәскеу мемлекеттік университетінің Қазақстан филиалы да Еуразия идеясының алғашқы көрінісі сияқты. Осындай мәртебелі оқу ордасымен ынтымақтастық аркасында Еуразия Ұлттық университетіне Ресейдің тандаулы ғалымдары келіп, тұрақты дәріс оқып тұрады.

Еуразия танымын зерттеп-зерделеу мақсатында университет жанынан «Еуразия» гуманитарлық зерттеулер орталығы мен «Еуразиятану» институты ашылған. Орталық түркітанумен, әлемдік тарихпен байланыстағы Еуразия мәселелерін қарастырса, институт еуразияшылықты өркениет негізі ретінде зерттеп, қарастырады.

Сонымен қатар, Еуразия ұлттық университетінде жыл сайын халықаралық Еуразия ғылыми форумы өткізіліп тұрады. Өткен жылы бұл форум аясында "Еуразияшылдық: идеядан нақтылыққа" атты халықаралық ғылыми-практикалық конференция өткізілді. Шетелдік ғалымдар мен қоғам қайраткерлері қатынасқан бұл конференцияға Елбасымыз атбасын тіреп, Еуразия идеясының өткені мен бүгіні және болашағы жайында сөз қозғап, келелі ойлар айтты.

Еуразия танымы тек Ресеймен ғана шектеулі болмағандықтан, оқу ордасы әлемдегі, соның ішінде Еуразия құрылығындағы көптеген университеттермен, ғылым ордаларымен тығыз байланыс орнатқан. Батыс пен Шығыстың көптеген тандаулы білім ошақтарымен екі жақты келісім жасалып, ынтымақтастыққа қол қойылған.

Университетте шет елден арнайы шақырылған маман ғалымдар дәріс оқиды. Университетімізге жоғары дәрежедегі ресми қонақтар келіп, білімгерлер мен оқытушы-профессор құрамымен кездесіп жатады. Мәртебелі қонақтардың барлығы-біздің құрметті профессорларымыз. Әрине, аталған тұлғалардың сыртында әр елдің елшілері, ғылым және саясат қайраткерлері барын мақтанышпен айта аламыз.

Жаңа жыл қарсаңында Швейцарияның беделді ұйымы біздің университетті «Іскерлік тәжірибедегі жоғары сапасы үшін» деп аталатын алтын медальмен марапаттады. Бұл жетістік те - ЕҰУ-ға келіп, еңбегіміз бен талабымызды көрген шетелдік мәртебелі қонақтардың ілтипатымен, ұсынысымен келді деп санаймыз.

Сонымен қатар, бізде әлемге белгілі, өзіндік қалыптастырған мектебі бар мамандар, ҚР ҰҒА академиктері, ҚР Мемлекеттік сыйлығының иегерлері, ҚР Мемлекеттік «Дарын» жастар сыйлығының иегерлері қызмет жасайды. Ал, шәкірттерге келсек, 2004 жылы - 129; 2005 жылы - 352 «Алтын белгі» иегері біздің университетті таңдады. Бүгінгі тілмен айтсақ, бұл да ЕҰУ рейтингін көрсетеді. Бір сөзбен түйіндесек, Еуразия ұлттық университеті еліміздің ғылым-білім саласында, қоғамдық-саяси және мәдени өмірінде елеулі орын иеленіп отыр.

Әр дәуірдің ерекшелігі адам баласын өз шарты бойынша өмір сүруге икемдейді. Өткеніміз бен бүгінімізді салыстыра Караганда, әлемдік ой-сананың дамуымен бірге бұл заңдылықтың да күрделеніп бара жатқаны байқалады. Жақсы өмір, жарқын болашақ үшін күрес барысында біздің де осы заңдылықпен санасуымызға тура келеді. ХХІ ғасыр - әлемдік мәдениет пен ғылым-білім сарапқа салынып, бәсекеге кеңінен жол ашатын, шарты қатаң болса да, тер төккенге берері мол ғасыр болмақ. Әуелден бетке алған темірқазығымыздан жаңылмай, ағыны қатты сел секілді жаһандануға жұтылып кетпей елдігімізді мұқият сақтасақ, мемлекетімізге абырой. Ал оң бағыт түземей, оңаша отауда томаға тұйық қалсақ, бұл құдды тасқынға жұтылумен бірдей.

Сондықтан, еліміз Еуразия кеңістігіндегі жетекші мемлекеттің біріне айналуы үшін әрине, алдымызда жоғары оқу орындарымызды заман талабына сай, бәсекеге қабілетті етіп жасақтау міндеті тұр. Бұл ретте, мемлекетіміздің басшысы 2004 жылы 19 наурыздағы Қазақстан халқына Жолдауында «Елдің таңдаулы жоғары оқу орындарының шағын тобын біз таяу арада айқындаймыз, ал мемлекет оларды дамытуға белсенді түрде қатысатын болады» деп, отандық ЖОО алдындағы мақсат-міндеттерді нақтылап белгілеп берді. Қазақстан Республикасы Ректорлар Кеңесінің төрағасы ретінде мен еліміздің жетекші университеттері Президенттің жаңа бастамасын түбегейлі қолдайды және элитарлық білім беру жүйесін қалыптастыру үшін барлық қажетті күш-жігерін жұмсауға даяр деп есептеймін.

Еуразия Ұлттық университеті, қазіргі таңда элитарлық білім беру мәселесін жаң-жақты қарастыру үстінде.

Университетіміздің Елбасы айқындап берген негізгі мақсаты - Қазақстанның жаңа кезеңдегі сұранымын қанағаттандыратын жоғары білікті, биік парасатты маман әзірлеу, дүниежүзілік ықпалдастық үрдісінде мемлекетіміздің мүддесін лайықты корсету. Осы бағытта біз «Қазақстан - 2030» Стратегиясы мен «Қазақстан Республикасында 2015 жылға дейін білім беруді дамыту тұжырымдамасын» басшылыққа ала отырып, «Қазақстан Республикасында элитарлық университеттік білім беру тұжырымдамасының (2005-2015)» жобасын әзірлеп, мемлекет пен үкімет басшылығына ұсындық. Елбасының бастамасымен 2004 жылдың соңында өткен білім және ғылым қызметкерлерінің III съезінде осы тақырып аясында баяндама жасап, жобаны ұсындық. Мұнда элитарлық білім берудің мақсат-міндеті, қазіргі университеттік білімнің жай-жапсары, элитарлық білімнің тұжырымдамалық негізі, университеттік білімді модернизациялаудың басым бағыттары, басымдылықтарды нақтылау, басымдылықтарды жүзеге асырудың тетіктері, күтілетін нәтижелер, тұжырымдаманы жүзеге асырудың тетіктері анықталған және талданып-таразыланған. Жақында ғана АҚШ пен Ресейдің танымал ғалымдарының қатысуымен халықаралық ғылыми конференция өткізіп, онда білікті мамандар Қазақстанның бастамасына қолдау білдіретін айтып, тарқасты.

Элитарлық білімді белгілі бір топ азамат қана қол жеткізе алатын өте қымбат білім деп емес, дарынды, зерек жастардың жоғары сапалы, терең білім алуы деп түсіну керек. Элиталық университет - білімнің ізгі мұратының нақты іске асуы, қоғамға қажеттігін биік сезінетін, рухани байланыстағы адамдардың бірлігі. Мәдениеттегі сабақтастық, қазіргі өмірге барды жоймай бейімделу, сртеңгі күнге сәтті қадам басуға тынғылықты даярлық секілді факторларды біріктіретін элиталық университетте білім, мәдениет және ғылым сынды үш жүйе тұтастануы тиіс.

Әрине, үлкен істі орындау үшін үлкен күш керек. Сондықтан элиталық, немесе тандаулы деңгейге көтерілу жолындағы басты тетік - жоғары білікті мамандар қалыптастыру, ең озат оқушыларды студент етіп тандау, материалдық-техникалық базаны жақсарту, ұлттық және еуразиялық құндылықтар ұлықтау, университет технопаркін құру, білім беру қызметінің нарқына

бейімделу, білім сапасын бағалаудың бейтараптылығына қол жеткізу, ғылым мен білім бойынша халықаралық байланыстарды арттыру, оқытушы мен студенттік әлеуметтік зәруліктерін шешу секілді жұмыстар екенін нақтылап айттық.

Бізде гуманитарлық және жаратылыстану ғылымдары зерде мен танымның қос қанаты секілді дамытылып жатыр. Гуманитарлық ғылым көбіне әр мемлекеттің өзінде жасалады. Руханият саласы ұлт зердесімен сабақтас жетіледі. Сондықтан бұл сала өссе де, өспесе де кіналының кім, я не екенін біліп жазғыра аласыз. Біздіңше, айталық, тарих немесе тіл саласындағы түрлі бітпес дау-дамайлар (тарихты дәуірлеу, Шыңғысхан тұлғасы, яки термин, орфография, алфавит мәселесі) - ез ғалымдарымыздың мүддесінен, танымынан туындап жатқан проблемалар. Мұны реттейтін де, бір ізге түсіретін де өзіміз болуымыз керек. Шүкір, Қазақстанның гуманитарлық ғылымды көш соңында қалып жатқан жоқ. Бұл салада Еуразия Ұлттық университетінің маман-ғалымдарының да өзіндік үлес қосып келе жатқанын мақтанышпен айта аламыз. Университетіміздің іргесінен ұлтымыздың рухани жәдігерліктерін іздестіретін, жинайтын, сараптап-жүйелейтін, зерттейтін ғылыми орталық ретінде «Отырар кітапханасы» орын алған. Елбасымыз тарихи тағылым, мәдени мұра мәселесін көтергенде, бағзының жарқын бетін жаңғырту керектігін жиі айтады. Еуразия кеңістігінде ат ойнатып, жұмыр жердің жартысын билеген бабалардан қалған жәдігер мұралар - оқу ордасының Еуразия идеясын тарихтың терең қойнауынан іздеп, қорытатынын керсетсе керек.

Таңдаулы университет ошақтың үш бұтындай білім, ғылым және мәдениетке негізделсе, біздегі Жазу музейі мен Л.Гумилев кабинеті мәдени мұра ретінде оқу процесіне тікелей жәрдемін тигізіп отыр. Мұнда бағзы замандардан осы күнге дейінгі қазақ тарихына қатысты жазу-сызудың жеті атасы қойылған. Музей алдындағы Күлтегін ескерткішінің ғылыми көшірмесі - аталған мәдени орынның темірқазығы. Жалпы, Еуразия ұлттық университетінің «Жазу тарихы музейі» - тарихқа ынтызарлардың жиі келетін орны.

Жаңа заманның университеттері білім күшімен қатар мәдени орындарымен мақтана алады. Осы ретте Еуразия ұлттық университетінде Абай, А.С. Пушкин, ІА. Байтұрсынұлы

кабинеттері жасақталып, көпшілік қауымға қызмет етуге даяр.

Мемлекеттік «Мәдени мұра» бағдарламасын Еуразия университеті тұрақты басшылыққа алып келеді. Қазірдің өзінде осы бағытта бірнеше ғылыми-теориялық конференция өткізіп, ғылыми жинақтар, монографиялар шығардық.

. ЕҰУ ғалымдары тарапынан ақыл –ой алыптарының кітаптарын жариялау қолға алынды. Мысалы, Алаш зиялыларының шығармалары және фольклорлық мұралар жарық көрді.

. .Үстіміздегі жылы наурыз айында мен Франция республикасына іс-сапармен барып, сондағы Шығыс тілдері мен өркениеті институтында болдым. Осы оқу орнының ректор Жак Легран мырзамен іскерлік келісім шартқа қол қойып, аталған институттың архивінде сақталған ұлтымыздың даңқты қайраткері Мұстафа Шоқайға қатысты құжаттардың көшірмесін алатын болып келістім. Бұл отандық мұратану үшін үлкен олжа болады деп есептейміз

Университет мемлекеттік тіліміз - қазақ тілінің белсенді жанашыры. 2004 жылы тұңғыш рет Еуразия Ұлттық университетінде мемлекеттік тіл қолданысын жүзеге асыру туралы тұжырымдама қабылдап, осыны үйлестіретін бөлім аштық.

Тілдің қолданыс аясын кеңейту тәрбиеге тікелей байланысты. Өз басым тәрбиені мәдениеттің қанаттас бөлігі деп санаймын. Сондықтан әріптестеріме «біз ең алдымен тәрбиеші болуымыз керек» дегенді жиі айтамын. Ұлттық тәрбиенің қайнар-көзі - халық. Біз сол өз халқымызды жақсы білмейміз. Ал бұл халықты халық етіп отырған - дәстүр. Көрші қытай ойшылы Конфуцийден «Мемлекеттіліктің негізі не?» деп сұрағанда, ол: «Дәстүр, дәстүр және тағы да дәстүр» деп жауап қайырған. Мен басқа ұлтты, немесе елді томендете алмаймын, олардың да игі дәстүрлері бар. Бірақ қазақ елінің азаматы ретінде халқымыздағы аталы сөзге тоқтау, үлкенді сыйлау, берекесіздікке бармау, обал мен сауапты ойлап тұру, көпшілік орында ізетті болу, т.б. қасиеттерді ұлтымыздың паспорты деп білемін. Бір қызығы осының бәрі мақал-мәтелдерімізде философиялық аспектіде тоқсан ауыз сөздің тобықтай түйіні болып ұсынылған.

Ұлттық тәрбие заңмен, күшпен орнықпайды, талғам-

түсінікпен, санамен орнығады. Олай болса бұқаралық ақпарат құралдары, сонымен бірге ең бастысы өзін тәрбиешімін деп есептейтін азамат ұлттық тәрбиенің қандай болатынын нақты ісімен насихаттауы қажет.

«Тегінде адам баласы адам баласынан ақыл, ғылым, ар, мінез деген нәрселермен озады. Одан басқа нәрсемен оздым ғой демектің бәрі де - ақымақшылық» деп ғұлама Абай айтқандай, бүгінгі заманда білімге қатысты дүниенің бәрі де имандышық пен адамгершілікке бағынуы керек.

Бұл ретте еліміздің қалам ұстар азаматтары мен зиялы қауымына, ақын-жазушыларына үлкен жауапкершілік жүктеліп отыр. Жәнібек ханның түсындағы Асан қайғы, Абылай заманындағы Бұқар жырау мәртебесін оймен салмақтап көрейікші. Одан бергі тұстағы Кеңес кезеңі қанша қатал десек те, әдебиетіміздің алыптары елге де, билікке де беделді болды. Бүгінгі қоғамымыздағы Әбдіжәміл Нұрпейісов, Олжас Сүлейменов, Әбіш Кекілбаев, Шерхан Мұртаза, Мұхтар Мағауин, Сәкен Жүнісов, Қабдеш Жүмәділов, Төлен Әбдіков, Герольд Бельгер, Фариза Онғарсынова, Қадыр Мырзалиев, Тұманбай Молдағалиев, Мұхтар Шаханов, Темірхан Медетбек және өзге де абыройлы қаламгерлеріміздің әрқайсысы бір биік емес пе!

Ақын-жазушының жазғаны білім саласы үшін қашанда бағалы. Біз «Әліппеден» бастап өмірлік ғибратты еңбектерге дейін көркем шығармалармен сусындаймыз. Абайдан бастау алған рухани-мәдени мектептің өкілдері Әлихан, Ахмет, Мағжан, Жүсіпбек, Мұхтар сынды алыптардың туындысы - біздің ғұмырлық темірқазығымыз. Бір өкініштісі, қазір көркем шығармалар аз таралыммен шығады. Және бір қынжылтатыны: Абайдай даналардың кітабы жыл сайын жарияланбайтыны. Меніңше, Абай өлеңінің жақсы мұқабалы - жинағы кітап дүкендерінде үзілмей тұру керек. Біз оны бір-бірімізге де, қонақтарымызға да қасиетті дүние ретінде сыйлар едік. Барлық әдебиет алыптары жөнінде осыны айтуға болады. Ал, өзімізге келсек, «болмасаң да ұқсап бақ» дегендей, жаратылыстану-техника, нақты ғылым салаларының өкілдері руханиятты Қаныш Сәтбаевтай, Евней Букетовтей қадірлей білуге тиістіміз. Бізге ұстаз болып, кәсіби шыңдалуға баулыған Евней аға әркез:

«Әдебиет пен мәдениет - кең тыныс қой. Абайды оқыған сайын адамзат ойының тереңдігіне бойлаймын» деп отыратын. Ардақты аға сөзімен айтсақ, білімге арқау болған жалпы мәдениет - кең тыныс. Ойдың тынысы, ақылдың кен өрісі.

Қилы заманда дүниеге келген ұлы Абай елдік бірлік пен ұлттық ұйысу үшін халықты ынтымаққа, біліктілік пен білімге үндеді. Әуелі өз халқының ішкі тұтастығын құрауға күш салған ойшыл, жаңа заман жастарын ғылым мен білімге ұмтылуға шақырды. Содан кейін, әйгілі өлеңінде «Адамзаттың бәрін сүй бауырым деп» айтқандай, Батыс пен Шығысты алаламай, адамзаттың ортақ құндылықтарын жатсынбай қабылдау керектігін қадап айтты. Бұл орайда, Абай мұрасын басшылыққа алған Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің тәуелсіз еліміздің келешегіне жол салып, ХХІ ғасырдың биігінен көрінеріне күмән келтірмейміз.

Сөзімнің соңында ақынның мерейтойына арналған іс-шараға ұйытқы болып, данышпан Абайға адалдық танытып отырған Тіл комитетіне ризалық көңілмен рахмет айтамын.

Contribution de Monsieur Albert Fischler

France –Professeur Honoraire, Officier dans l'Ordre des Palmes Akademiques, Laureat du Pris de la Paix et de l'Entente Culturell de la Republique du Kazakhstan.

INFLUENCE DE L'ŒUVRE D'ABAI ET LANGUE FRANCAISE:

En 1995 lors des Celebrations pour le 150° Anniversaire du Grand Abai, la jeune Republique du Kazakhstan sortait a peine de l'ombre aussi les manifestftions grandioses donnees tant a l'Unesco a Paris, qu'au Kazakhstan a Almaty ou a Semei (Semipalatinsk) ont permis de reveler a l'ensemble du monde intellectuel l'ampleur de l'apport culturel de < l'Akin> :Abai Kounanbaioul.

Il y a dix ans donc dans le cadre des Colloques a l'Unesco a Paris et au Kazakhstan j'insistais sur l'importance accordée par Abai aus notions "d' etudes et de culture" telles qu'il les a precisees dans ses "45 Réflexions en prose" (Gaklii). Ici, a Astana, pour traiter le theme de la Conference International!,

interrogeons nous sur l'héritage laissé pour les générations actuelles par la "Langue d'Abai". Le thème de "la Langue", est d'ailleurs primordial, il rejoint par bien des côtés ce que le philosophe français Alain disait:

"..Le langage est ce beau domaine qui s'étend des profondeurs de la musique aux sommets de l'algèbre.."

Notre propos va suivre 3 directions:

La "langue d'Abai" permet aujourd'hui, une affirmation identitaire comme ce fut le cas dès le XVIe siècle pour le "français".

Cet héritage linguistique offre la possibilité d'une ouverture intellectuelle sur le monde moderne.

Enfin, ces deux "langues" participent aux musiques littéraires que chacun peut apprécier.

1) L'héritage des mots c'est aussi celui des idées, celui des réalités humaines et avec Abai celui de l'affirmation d'une identité nationale car avec lui, les colloques qui lui ont été consacrés, chacun a pris la mesure de la profondeur de la culture ancestrale du Kazakhstan. Ce qui a participé à l'encouragement de l'étude de la langue kazakhe à l'Inalco à Paris puis de rendre un hommage remarqué en 2004 à l'Unesco au "batur-poète" Makhambet, celui qui s'est exclamé:

"...Ne du grand aigle noir de la steppe, je suis l'oiseau Kalykpan ma langue est vive et je suis de bon sens..".

Vous le savez, la langue kazakhe pratiquée aujourd'hui est le produit d'une réalité historique qui depuis ses origines turco-mongoles a transité par le biais de la langue savante héritée du "jety-jargy", celle du Khan Tauke et des grands <biis> tels Tole-bii, Kazybek-bii ou Aiteke-bii, avant de fleurir sous la plume d'Adai.

Cette langue enseignée dorénavant dans toutes les écoles du Pays en tant que 1ère langue nationale permet de rassembler la communauté kazakhstanaise dans un destin dorénavant commun et cela:

"permet aux hommes de se comprendre et faire ensemble des actions qu'il est impossible d'accomplir seul..",

(Abai -réflexion en prose n°38).

Autre héritage pour la langue française, produit de la rencontre entre différentes influences dont la grecque et latine et qui ont créé de nombreuses variantes aussi au XVIe siècle afin d'éviter la dispersion linguistique dans le domaine administratif le pouvoir: royal

impose le français avant que la Revolution au XVIII e puis les lois scolaires de la fin du XIXe ne fassent le français dans toutes les strates de la société.

Ainsi langue kazakhe aujourd'hui, héritée d'Adai en partie et langue française hier, dans les deux cas on sent le désir avec la langue d'affirmer une identité forte afin d'encourager une cohésion nationale.

2) Parmi les langues véhiculaires qui sont pratiquées au Kazakhstan le russe assure une façon interethnique particulière, Adai lui-même avait conseillé cela car écrivait-il au XIXe siècle:

"..il faut apprendre la langue russe (ce qui permet d'accéder aux connaissances modernes) (Réflexion n°25),

Et le philosophe ajoutait avec pertinence:

"...celui qui possède la langue et les trésors spirituels d'une autre nation, devient son égal et ne l'implore pas indignement" (Réflexion n°25).

Cela nous permet de rappeler ce que disait le poète chilien Pablo Neruda concernant le trésor apporté par la langue espagnole aux populations amérindiennes. Finalement grâce à la connaissance d'autres langues, Abai affirmait combien chaque être a une identité plurielle qui lui revient, s'il en convient, de s'ouvrir sur le monde.

"... le langage étant la mémoire de l'humanité..", comme l'a exprimé un philosophe français, alors non seulement à travers une, mais surtout plusieurs langues pratiquées, ont fait constamment vivre l'humanité dans laquelle seule "... l'ouverture d'esprit et l'effort vers la connaissance..." (Réflexion n°23), peuvent réunir les hommes.

Ainsi dans le monde rêvé par Abai, seul " ...un homme ne peut en surmonter un autre que par son intelligence, son honneur, son caractère, son savoir.. " (Réflexion n°17).

Dans le même état d'esprit, en France, le centralisme linguistique du XIXe eut tendance à occulter au XXe les "parlers locaux" voire l'apprentissage intensif des langues étrangères. Aussi depuis plusieurs décennies, l'encouragement de l'étude des langues locales anciennes comme le Breton, le basque par exemple, permet d'accompagner la connaissance approfondie de la langue française et bien sûr l'apprentissage plus sérieux des langues internationales ce qui ouvre une vision élargie sur le monde.

15, 3) Ilya juste 10 ans à la tribune qui m'étais offerte à Semej, je

m'ecriais:

"Oui Adai tu as dèsormais gagne la bataille de la culture, tes mots ont ete plus forts que les armes!.."

Interessons - nous donc pour conclure a quelques mots de la langue d'Abai et de lalangue francaise et laissons nous aller a "La seduction de la musique des sons" telle qu'on peut la decouvrir dans les poesies d'Abai sachant que, comme le dit Г Akyn luimeme

"...La Poesie est la reine des mots.. "

Beauté des mots, beauté des sonorities, quell kazakhstanais n`est pas emu par ce chant que vous connaissez tous? .

"...kesemen karassa.." (kenlemnen sanassa).

(La prunelle de mes yeux) dans les deux langues torte la musique des syllables bersen la melodie et lui donnent une profondeur sentimentale. Beauté des sons, pertinence des idees...

"...gachetek Tili, Tilcyz Til.. " (On parle d'amour du fond de soi..)

Г en-tete de ce groupe de poèsies d'Abai joue avec les sonorities langoureuses..

Sur les ailesde Г inspiration poetique et grace aux stridulations des cordes d'unedombra ou d'un kobyz traditionnels, cette langue abaienne se faufile dans nosespritseuropeens etleur apporte la revelation d'expressions qui ont berce et qui continuent a le faire des generations charinees.

Finalment, grace a ses incitations constants pour pousser chacun a faire Г effort de se cultiver et d'acquérir des connaissances Linguistiques elevees, devant les realites contemporaines, les langues tant au Kazakhstan qu'en France, peuvent s'adjoindre des expressions nouvelles èconomico-politiques afin de permettre a tous de mieux epouser leur temps sans renier leur passe.

Votre grand poete actuel, Oljas Souleimenov s'adressant a Makhambet s'est exclamé:

"...Si tu vis, nous sommes vivants!.."

Eh bien Abai, ta presence, ton heritage sont **toujours** vivants et tu nous insuffles ton dynamise, oui:

LISONS ABAI, ABAI TU ES TOUJOURS VIVANT!

Abaidi okiik, Fbai, sen mangui tirisin! /// ti vseгда jivoi!